

Kurt Wickman och Lars Gustafsson

Moskvaprocesserna — En femtekolonn tillintetgörs

Inledning

1971 gav det maoistiska Oktoberförlaget ut Wickman-Gustafssons (WG) bok *Marxism eller trotskism?* (1971), som led i ett brett upplagt försök att göra upp med trotskismen. I ett specialnummer av tidskriften *Fjärde Internationalen* – ”Lögnens renässans” – skrev Kenth-Åke Andersson ett utförligt svar till WGs bok – se [Inledning till "Lögnens renässans"](#). ”Lögnens renässans”, som grundligt behandlade flera av de frågor som rests i WGs bok, fick stor betydelse för att avslöja stalinistiska historieförfalskningar och återupprätta den historiska sanningen.

Nedan återges bokens kapitel om Moskvarättegångarna. Själva grundtexten är oförändrad, men undertecknad har lagt till ett ganska stort antal noter, delvis baserade på K-ÅAs artikel [200 lögn om trotskismen](#). I noterna kommenteras olika detaljer, samt ges länkar och lästips till texter som antingen WG refererar till eller som av annan anledning är av intresse i sammanhanget – en del av de texterna fanns förr inte tillgängliga när WG och K-ÅA skrev sina texter.

Att WGs redogörelse för Moskvarättegångarna inte är särskilt vederhäftig, det inser den kritiske läsaren ganska snabbt, och därför förklarar den heller i stort sett ingenting. Ännu tydligare blir det om man studerar KÅAs svarsartikel [Om Moskvarättegångarna](#), som grundligt redogör för och analyserar såväl själva rättegångarna som bakomliggande politiska och andra problem – den rekommenderas verkligen till läsning.

Som ett komplement har nedan, allra sist, lagts till lästips som ger ytterligare kött på benen när det gäller Moskvarättegångarna.

Martin F 23/9 2017

Moskvarättegångarna

”Men glöm inte, *mon ami*, att i Ryssland sköt de femtekolonnarna och i Frankrike gjorde vi dem till statsråd. Ni ser resultatet på båda hållen i dag ... i Vichy och på den röda krigsfronten.”
Fransk statsman i USA 1943 hos W. Duranty, *Bakom Kremles kulisser*, Sthlm 1943.¹

Fascisterna hade som arbetsmetod för de länder de avsåg att angripa, att knyta inhemska kontakter, som kunde förbereda och underlätta en ockupation och ställas upp som en ”naturlig” regering. Så också för Sovjetunionen. Men var finna sådana med stalinska politiken djupt missnöjda i Sovjetunionen? Vad fascisterna än må ha haft för önskemål, så kunde de bara finna ett svar — trotskisterna.

Trotsky hade i exilen ofta gett uttryck för uppfattningen, att bara ett nytt krig kunde störta Stalin och föra trotskisterna till makten. Trotsky hade också oupphörligen propagerat för ”revolutionärt våld” mot sovjetregeringen. 1936 skrev han t ex ”Den förrådade revolutionen”, där den uppfattningen är grundtema. Och i ”New Militant” den åttonde maj detta år sade han:

¹ Walter Duranty (1884-1957) var en anglo-amerikansk journalist som var chef för *New York Times* Moskva-byrå 1922-1936. Hans bevakning av Sovjetunionen var okritisk för att uttrycka det mildt. Det är därför inte förvånande att Stalin själv 1933 uttryckte sin uppskattning över hans journalistiska verksamhet och sade att Duranty försökte ”säga sanningen om vårt land”. För en utförlig Duranty-biografi, se Taylor, *Stalin's Apologist: Walter Duranty: The New York Times's Man in Moscow* (1990). På nätet finns en ganska kort men ändå läsvärd Duranty-biografi, <http://spartacus-educational.com/USAdurantyW.htm>

”Den nya terrorn i Sovjet stöder sig varken på en tidigare härskande klass eller på kulakerna. De senaste årens terrorister rekryteras uteslutande från sovjetungdomen, från ungtkommunisterna och partiet. Även om den individuella terrorn i sig är fullständigt ur stånd att lösa de uppgifter den ställer sig, är den icke desto mindre av en väldig, symptomatisk betydelse, ty den är ett tecken på skärpan i motsättningarna mellan byråkratin och de breda folkmassorna, särskilt den unga generationen.”²

Trotskij visste att han inte kunde förlita sig på någon massrörelse för att åstadkomma den förhatliga ”byråkratins” störtande. Bl a olika valresultat visade, att Stalin hade stort förtroende bland folket. Trotskij menade därför att massorna var ”politiskt likgiltiga”.

Också trotskisterna skönjde från 1934 krigets annalkande. Deras orubbliga ståndpunkt var att Sovjetunionen skulle förlora kriget. Se t ex ”Den förrådade revolutionen”, där Trotskij gör sig stor möda att visa varför hans spådom om Sovjetunionens nödvändiga nederlag i ett kommande krig är riktig.³ Nyckelorsaken till nederlaget skulle vara att den stalinska ”byråkratin” förkvävde världsrevolutionen. För att ”rädda” Sovjetunionen och ”befrämja” världsrevolutionen var det därför nödvändigt att stöta Stalin (under hela världskriget fortsatte trotskisterna att resa denna fråga som huvuduppgift i uttalanden och artiklar. Se ”Fourth International” årg. 1940-1945: exempel i kap 18). Att vägen till detta måste gå över något slags förbund med fascismen blev alltmer klart: det var den vagn som var på väg till Sovjetunionen.

Man måste anta, att trotskisterna motvilligt gav sig in på samarbetet. Men utgående från sina grundförutsättningar fanns det inget annat alternativ: antingen förloras *hela* Sovjetunionen om Stalin sitter kvar vid styret, eller också kan trotskisterna rädda en *del* genom överenskommelser med fascismen. I ett brev som Trotskij sänt Radek, gavs direktiv som pekade mot just en sådan strategi:

”Radek: Således återstod den reella varianten, att komma till makten på grundvalen av ett nederlag. Och detta makttillträde på grundvalen av ett nederlag betydde för honom (Trotskij), att om Trotskij där borta och vi här i Moskva hittills talat om en ekonomisk reträtt på sovjetstatens grundval, så utstakades i detta brev en radikal vändning. Ty för det första ansåg Trotskij att nederlaget nödvändigtvis leder till territoriella avträdelser, och han nämnde konkret Ukraina. För det andra var det fråga om sovjetstatens delning. För det tredje utgick han i de ekonomiska frågorna från följande konsekvenser av nederlaget: Icke bara för de kapitalistiska staterna viktiga industriobjekt överlämnades i koncession, utan också överlämnandet och försäljningen av viktiga ekonomiska objekt åt de kapitalistiska elementen som deras privategendom och efter deras urval. Trotskij förutsåg obligationslån dvs tillstånd för det utländska kapitalet, att exploatera fabriker, som formellt förblir i sovjetstatens händer.” ([Processen mot det sovjetfientliga, trotskistiska centrum](#), s. 84).

Sedan trotskisterna gjort dessa och liknande eftergifter räknade de uppenbarligen med att kunna spela ut de olika staterna mot varandra och så småningom driva ut de imperialistiska

² Av någon anledning anger inte WG sin källa för detta citat; de hänvisar läsaren till en tidning från 1936, som de flesta inte kan få tag i. Ännu svårare är det att få tag i numret för den återopade dagen, eftersom det inte finns. WG har nämligen angivit fel datum. Artikeln var inte i *The Militant* den 8 maj 1936, utan den 9 maj (detta visar att WG citerar i andra hand). Artikeln finns nu i sin helhet i svensk översättning på marxistarkivet:

[Sovjetunionens nya konstitution](#)

WG förvränger dessutom citatet. Trotskij talar inte *för* terrorism, utan *mot* det. WG försöker få det till att Trotskij ”medger” att han sänder terrorister till Sovjet. I själva verket polemiserar Trotskij mot ett uttalande av Molotov, som sagt att statsapparaten främst behövdes mot ”terrorister och tjuvar”, inte mot den forna härskande klassen. Trotskij ställer frågan: om dessa ”terrorister” inte kommer från den härskande klassen eller från kulakerna, varifrån kommer de då? Och svarar: Troligen rör det sig om missnöjda och desperata ungdomar inom kommunistpartiet. ”Terrorismen är ett tragiskt bihang till bonapartismen.” Trotskijs slutsats stöds av ökade terroristiska stämningar bland ungdom i Sovjet på 30-talet.

³ Trotskij påstår inte alls att Sovjet måste förlora ett krig. Tvärtom visar han att Sovjet har enorma fördelar i ett krig och att det snarast är den kapitalistiska världen som kommer att rubbas ur sin stabilitet. Se [Den förrådade revolutionen](#), avsnittet ”Sovjetunionen i ett krig”.

angriparna på samma sätt som gjorts i Sovjet 1918-1921. Det är fullt möjligt att se denna strategi som en tillämpning av "det aktiva avvaktandets" politik Trotskij torde ha insett, att ekvationen innehöll många obekanta, men *antingen* detta *eller* passivt åse Sovjetunionens slutgiltiga undergång.

Så såg läget ut från trotskismens horisont. Här har vi bakgrunden till trotskismens samarbete med fascismen under 1930-talet.⁴

Vad avslöjade Moskva-rättegångarna?

Trotskisterna räknade med att terrorism och sabotageverksamhet i större omfattning skulle skapa en atmosfär av missnöje med den sittande regeringen. Därför blev dessa metoder huvudvapen i den förberedande kampen mot sovjetregeringen. Enligt de publicerade rättegångsprotokollen belades med full bevisning

att trotskisterna (som sammanfattande benämning) genom Trotskij, Radek, Pjatakov m fl satt sig i förbindelse med de tyska och japanska regeringarna och samarbetat med dem för att försvaga "byråkratins" militära försvarskraft;

att de utlämnat spionage-meddelande om "byråkratins" läge och åtgärder;

att syftet med detta förfarande var, att med hjälp av de tyska och japanska trupperna slå "den stalinistiska byråkratin" och upprätta en "bolsjevistisk-leninistisk" (dvs trotskistisk) regering;

att de var beredda att "temporärt" överlämna Ukraina till Tyskland och Sibirien till Japan för att kunna upprätta en "bolsjevistisk-leninistisk" regering i centrala Sovjetunionen;

att de var beredda till "ett nytt NEP", ett ekonomiskt återtag för att anpassa den sociala strukturen i Sovjetunionen efter hushållningsformen i de ockuperade områdena som en "temporär" åtgärd;

att de legat bakom och planerat mordet på Kirov, Stalins närmaste man;

att de planlagt mord på bl a Stalin, Molotov och Vorosjilov, men förhindrats utföra dåden på grund av ogynnsamma tillfälligheter: att de bl a arrangerat den stora explosionen i Kemerov-gruvan, varvid tio arbetare dödades och fjorton skadades;

att de arrangerat järnvägsolyckor, som orsakat 63 människors död och skadat 154 människor;

att det sammantagna sabotage-arbetet orsakat stora skador i människoliv och på materiella tillgångar.

Naturligtvis måste trotskisterna ha insett, att detta var allvarliga brott mot sovjetlagen. Moses Lurie t ex hade allvarliga betänkligheter inför samarbetet med Gestapo: men han bemöttes av Sinovjev: "Ni är ju historiker, Moses Iljitj, ni känner ju till Lassalles affär med Bismarck, när Lassalle ville använda Bismarck i revolutionens intresse" ([Moskva-processen 1936](#), s. 15). Det är uppenbart, att trotskisterna försökte rättfärdiga sin terror med den allmänna "socialism" de vill välsigna sovjetfolket med.

Hur ska man värdera rättegångarna?

Trotskister och reaktionära borgare har bedömt rättegångarna tämligen enhetligt: en bluff och

⁴ Som K-ÅA visar i sitt svar så är anklagelsen om "trotskismens samarbete med fascismen" absurd och materiella bevis saknades helt under Moskvarättegångarna och inte heller lyckades man få fram några sådana efter det att Nazi-tyskland besegrats och de allierade (inklusive Sovjet) fick tillgång till de tyska arkiven och flera av de nazistiska ledare som åtalades och dömdes under Nürnberg-rättegångarna – den sovjetiska sidan tog inte ens upp frågan i detta sammanhang.

ett skådespel. Trotskij menade t ex i ett försvarstal i radio att de *uteslutande* innehöll ”dunkla ställen” (anført som appendix till ”Mitt liv”).⁵ Han åtog sig att ”avslöja sanningen in i minsta detalj”. Det var frågan om en ”usel, skändlig, dåraktig sammansvärjning” i en ”inkvisitionsdomstols kvävande atmosfär och intet annat”. ”G.P.U:s rannsakingar ha en alltigenom inkvisitorisk karaktär: det är hela hemligheten med bekännelserna!” Hela detta inlägg från Trotskij genomsyras av desperation och innehåller praktiskt taget inget konkret material alls, trots att han skryter om att avslöja ”minsta detalj”. Det består mest av allmänna fraser om Stalins fördärvlighet och ”sovjetbyråkratins” lastbarhet. Trotskij säger sig ha funnit ändlösa motsägelser och menar sig vara i besittning av ”tusentals” brev och dokument som bevisar hans oskuld. Men om detta hade varit sant, varför har han då inte kunnat lägga fram ett enda bevis, som har avslöjat någon enda väsentlig punkt i Moskva-rättegångarna?⁶

I själva verket är Trotskij's ståndpunkt orimlig. Processerna fördes inför hela världspressen, frågorna gick in i detaljer som framtvingades genom vittnenas och de åtalades motsträvighet. De fullständiga stenografiska protokollen översattes omedelbart till många språk. Bara dessa förhållanden borde ha avslöjat rättegångarna — även om de vore iscensatta med en Shakespeares dramatiska geni och en Eisensteins regi — om deras grundval vore förfalskning. De åtalade tillerkändes vidare rättigheten att välja försvarsadvokater, att inkalla vittnen och kräva prövning av bevisen. De avstod dock från detta, ”emedan kedjan av deras förbrytelser var alltför uppenbar och alltför obestridligt bevisad” (G. Dimitroff, Att försvara de nedriga terroristerna är att hjälpa fascisterna: i *Moskvaprocessen 1936*, s. 133⁷).

Vill man förneka rättegångarna får man göra det på andra grunder än de anförda.

Såvitt vi har kunnat bedöma, måste rättegångarna ses som verkliga avslöjanden av den faktiskt verksamma trotskistiska oppositionen och dess metoder. Att oppositionen för det första fysiskt förekom i landet och var hemligt organiserad, sticker inte ens Trotskij under stol med:

”Byråkratin kan i varje fall endast avlägsnas genom revolutionära krafter. Och som alltid kommer offren att bli färre ju djävare och mera avgörande attacken är. Att förbereda detta och att stå i spetsen för massorna i en gynnsam historisk situation — det är uppgiften för den sovjetiska sektionen inom den Fjärde Internationalen. Idag är den ännu svag och tvingad under jorden. Men ett partis illegala existens är inte detsamma som att det inte existerar.” (*Den förrådada revolutionen* (1936), s. 207).

I oppositionens bulletin från februari 1936 heter det: ”Fjärde Internationalen har redan idag sin starkaste, numeriskt största och mest beprövade sektion i Sovjetunionen” (Citerat efter R.Palme Dutt, *The Internationals*, London 1964, s. 248).⁸

⁵ Trotskij's tal var inte ett radiotal. Det var meningen att det skulle överföras per telefon från Mexiko till ett revolutionärt massmöte i New York. Därav blev intet, eftersom telefonledningen hade klippts av på ett mystiskt sätt.... Talet i sin helhet: [Jag vågar mitt liv](#)

⁶ Detta är ett minst sagt absurt påstående. I själva verket lyckades Trotskij m fl att grundligt avslöja Moskva-rättegångarna som de skenrättegångar de var – bl a via Dewey-kommissionens arbete, se *Lästipsen* allra sist nedan.

⁷ Denna Dimitrov-artikel ingick som bilaga till [Protokoll från 1936 års Moskva-rättegång](#) (det officiella rättegångsprotokollet), se s 99 i marxistarkivets version.

⁸ Bokens författare, Rajani Palme Dutt, var ledande medlem av det brittiska kommunistpartiet.

Fjärde Internationalens inflytande i Sovjet på 30-talet bör nog (tyvärr!) inte överskattas. Så gott som hela den trotskistiska oppositionen satt i fångläger sedan 1927, och blev i sin helhet likviderad 1937. Dess möjligheter att etablera kontakt inbördes och med massorna var mycket små och i den mån Trotskij fortfarande hade ett inflytande över arbetarklassen var det främst i form av reminiscenser från revolutionsåren. Det citat WG anger visar sig endast vara en hypotes från Trotskij's sida, framräknad med hjälp av ett ganska dubiöst källmaterial. (uträkningen sker genom att närläsa regeringskommunikéerna, och se om trotskister nämns först och indirekt då som den största gruppen i uppräknningen av utrensade. Det säger sig självt att den metoden är osäker, eftersom detta ju snarast återspeglar den potentiella fara som byråkratin kände från Trotskij's idéer och inte ett reellt inflytande. Det faktum att Trotskij tvingades sitta och räkna så på fingrarna för att få fram sina anhängare i

I den gentemot arbetarklassen och socialismen ytterligt fientliga professorn Anton Karlgrens bok "Stalin" medges det:

"Att till allmänt beskådande framställa bilden av hur bolsjevismen var stadd i en fullkomlig uppruttningsprocess, en bild som måste väcka alla bolsjevikiänders förtjusning, skulle inte ha fallit Stalin in om det inte legat en realitet bakom: en opposition måste ha funnits och det en opposition av en så allvarlig beskaffenhet att Stalin var tvungen att krossa den, vad det sedan än kostade stalinismen." (A.a., Sthlm 1942, s. 443).⁹

Det faktum för det andra, att oppositionen samarbetade med den öppna klassfienden, finner vi inte heller på något sätt orimligt. Oberoende av Moskva-rättegångarna har t ex de albanska, kinesiska och vietnamesiska kommunisterna visat precis samma sak för sina länder (se kap. 12 och 19). Och just dessa två förhållanden var vad Moskva-processerna skulle bevisa.

F.L. Shuman skriver i sin bok "Soviet Politics at Home and Abroad":

"Det som är höjt över varje tvivel är att fascistiska konspiratörer på 1930-talet gjorde allt de kunde för att splittra och försvaga Sovjetunionen, något som de samtidigt gjorde i andra länder som skulle undertryckas, även om verksamheten mot Sovjetunionen blev nästan helt ignorerad i de flesta samtida kommentarer. Deras vapenarsenal innefattade här som annorstädes mord, sabotage, mutor, utpressning, förräderi och uppror. Om inte sammansvärjningen hade avslöjats och krossats, skulle Sovjetunionen vid början av 1940-talet ha lidit samma öde som Spanien, Tjeckoslovakien, Norge, Nederländerna, Belgien, Frankrike, Jugoslavien och Grekland. Den nazistiska teknik som förberedde sexton andra länder för ockupation var just den teknik, som avslöjades i de åtalades bekännelser under Moskvarättegångarna. Om inte sammansvärjningen hade undertryckts, skulle Hitler och Hirohito ha vunnit kriget, inte bara mot Sovjetunionen, utan också mot England och Amerika." (A.a., New York 1945.)¹⁰

Joseph E. Davies var vid denna tid USA:s ambassadör i Sovjetunionen. Han bevistade regelbundet rättegångarna och kunde bedöma dem med fackmannens hela säkerhet, eftersom han själv var erfaren jurist. Han avgav följande omdöme om processerna:

"Trots de betänkligheter man kan hysa mot en praxis som godkänner bekännelser som bevisning och lämnar de anklagade praktiskt taget utan skydd, har jag dock efter dagliga observationer av de

Sovjet, visar att han hade mycket få kontakter med dem). Artikeln, som WG citerar i andra hand (ur Palme Dutts bok), publicerades i *The New Militant*, 15 februari 1936 under rubriken [20,000 Oppositionists Expelled from the Communist Party of the Soviet Union in Recent "Cleansing"](#).

För senare forskning om oppositionen i Sovjet under 1930-talet, se Pierre Broué, [Oppositionen i partiet mot Stalin \(1930-32\) och den första Moskvarättegången](#) och [Trotskisterna i Sovjetunionen \(1929-38\)](#),

⁹ Boken finns på marxistarkivet: [Stalin - Bolsjevismens väg från leninism till stalinism](#),

¹⁰ Här citerar WG Frederick Lewis Schumans (namnet felstavat av WG) bok *Soviet Politics at Home and Abroad* från 1946. Men tråkigt nog (för WG), så ändrade Schuman uppfattning om den stalinistiska terrorn, vilket bl a framgår av hans bok, *Russia since 1917. Four Decades of Soviet Politics*, som kom ut 1957. Här följer några citat ur denna bok (från sid 189-191):

"Det är fortfarande möjligt (vilket inte heller Chrusjtjov förnekade) att vissa element av en konspiration existerade bland människor som moraliskt kände vämjelse över Stalins skoningslöshet och som var patriotiskt övertygade att hans ledarskap betydde undergång för moderlandet i det krig som skyttades vid horisonten."

"Om Trotskijs syn och sannolika roll, se min 'Soviet Politics' s. 255-8. Jag gav då uttryck för åsikten (s.264) att de stora utrensningarna 'skapade chockerande missbruk och orättvisor', men att 'det porträtt av en konspiration som målas på rättegångsprotokollen syns ... vara närmare verkligheten än någon annan alternativ förklaring.' Det är nu klart att bara några streck och fläckar i detta porträtt var autentiska och att orättvisorna och missbruket var av enorma proportioner."

"När allt kommer till kritan, är det faktum nu fastslaget, att Stalin under 30-talet, och därefter till slutet, ofta ignorerade eller hotade sina kollegor och med hjälp av Jagoda, Jezjov och Berija som handhavare av terrormaskinen, lät döda tusentals oskyldiga personer, tillsammans med ett fåtal skyldiga, och utplånade alla allvarliga utmanare av hans enmannavälde i partiet. Hans blandade politiska och paranoia motiv var genomsyrat av en förvriden rationalitet besläktad med de barbariska kungarnas, de orientaliska despoternas och de bysantinska autokraternas för länge sedan."

"Till sist överlevde Sovjetstaten, trots, snarare än tack vare, Stalins eget överlevande."

anklagade, deras sätt att uppträda, de omedvetna bekräftelser som deras berättelser lämnat och andra detaljer i rättegången av juridiskt intresse, kommit till den slutsatsen att de politiskt anklagade äro överbevisade om att ha gjort sig skyldiga till sådana brott mot sovjetlagen att de måste hemfalla till däri stadgade straff. De diplomater som mest regelbundet övervarit rättegången ha i allmänhet den uppfattningen att åklagaren bevisat, att en kraftig politisk opposition och en oerhört allvarlig sammansvärjning existerat, vilket för dessa diplomater förklarar många hittills dunkla punkter i det senaste halvårets utveckling i Sovjetunionen (*På uppdrag i Moskva*, Sthlm 1942, s. 207).¹¹

När Davies i samband med det tyska anfallet på Sovjetunionen 1941 ånyo gick igenom processerna och sina anteckningar från dem, hade bilden klarnat för honom:

”Det fanns inga sudettyska henleinare, inga slovakiska tisos, inga belgiska de grelles och inga norska quislingar i den sovjetryska bilden.... Då jag ur denna nya synvinkel gick igenom protokollen från denna rättegång och de anteckningar jag själv gjort, fann jag att praktiskt taget alla de knep som den tyska femte kolonnen arbetar med och som vi nu känna till, uppenbarades genom bekännelserna och berättelserna av dessa ångerköpta ryska quislingar ... Alla dessa rannsakingar, rensningar och likvideringar som verkade så brutala och gjorde ett så djupt intryck på världen på den tiden, voro tydligen ett utslag av den stalinska regeringens kraftiga och beslutsamma aktion att skydda sig icke blott mot en revolution inifrån, utan också ett anfall utifrån. Regeringen tog sin sak grundligt och rensade upp landet från förrädiska element. I tvivelaktiga fall fällde man hellre än friade. Det fanns inga femtekolonnare i Ryssland 1941 — de voro skjutna. Rensningen hade befriat landet från förräderiet” (A.a., s. 208, 209, 213).¹²

Makarna Webb (fabianerna) behandlar i verket ”Soviet Communism A New Civilisation?” rättegångarna på följande sätt:

”De anklagades bekännelser: det sätt varpå deras många berättelser bekräftade varandra: deras öppenhjärtliga förklaringar till det sätt varpå de hade fallit offer för frestelsen att ge sitt allmänna instämmande till en förrädisk sammansvärjning, vars hela omfattning de till en början inte förstod: och hur de sedan hade funnit sig oförmögna att ta sig ur de snaror som de hade trasslat sig in i: — och låt oss tillägga vissa ytterligare bekräftelser som kunnat härledas från oförsiktigt gjorda

¹¹ Som K-ÅA påvisar i [Om Moskvarättegångarna](#) (se sid 3, not 2) och i inledningen till [Protokoll från 1936 års Moskva-rättegång](#), så var den amerikanske ambassadören Davies syn på Stalins Sovjet knappast något som borde falla en socialist i smaken – han positiva syn på Stalins Sovjet baserades nämligen på att han ansåg att Stalin-regimen förrätt den socialistiska saken. Redan i förordet till *Uppdrag i Moskva* (s 8) deklarerar Davies: ”Jag har förklarat för Stalin, president Kalinin och andra sovjetledare att jag absolut icke är kommunist. Jag kallas kapitalist och är stolt över denna benämning...”. Och i fortsättningen påpekar han att gång på gång att han ser Stalin-regimen som icke-revolutionär, att den övergett revolutionära anspråk. Han skriver t ex (s 35) att ”Stalin uppenbarligen redan på den tiden [1924-1927] var inriktad på att... lämna världsrevolutionen åt dess öde, medan Trotskij var och är en ivrig förfäktare av tanken på världsrevolutionens prioritet.” Och i bokens slutord läser vi (s. 379-80): ”Lenins och Trotskij Ryssland — det vill säga bolsjevikrevolutionens Ryssland — existerar icke längre. Genom en successiv, hård och ofta brutal utveckling har regeringen åstadkommit ett statsocialistiskt system som tillämpar kapitalistiska principer och oemotståndligt drages allt längre åt höger. För att få systemet att arbeta har man måst göra eftergifter åt den mänskliga naturen ... Svängningen åt vänster efter detta krig kommer att bli mycket skarp, och det är fara värt att den kommer att bli både för hastig och för våldsam. Det skulle inte förvåna mig om erfarenheterna från det ryska revolutionsexperimentet tjänade som en broms för denna tendens.”

Davies syn på Stalins Sovjet är en reaktionärs. Han är tillfreds med att Stalin gjort sig av med de revolutionära traditionerna och revolutionärerna. Vi planerar att sammanställa ett fylligt utdrag ur *Uppdrag ...*, vilket med all önskvärd tydlighet kommer att visa att det Davies är en reaktionär som är fientlig till socialismen, och att det i hans syn på Stalins Sovjet inte finns något som en marxist eller socialist kan applådera.

¹² Att WG som sanning accepterar myten att det inte skulle ha funnits femtekolonnare i Sovjet är minst sagt märkligt. Har de t ex aldrig hört talas om general Vlasov, som ledde en armé som stred på tyskarnas sida? Kollaboratörer finns det gott om i såväl Ukraina som Kaukasus. Enligt uppskattningar (se Wikipedia) så slogs minst 650 000 tidigare sovjetmedborgare på Nazitysklands sida. Att det inte blev ännu fler kan till stor del förklaras av att tyskarna betedde sig så illa i de områden som de ockuperade – de betraktade ju ryssarna som undermänniskor och behandlade dem därefter.

uttalanden av både tyska och japanska statsmän, övertygade de brittiska och amerikanska journalister som var närvarande vid rättegången i januari 1937, att de anklagade verkligen var skyldiga till den förrådiska sammansvärjning de åtalades för. En omsorgsfull genomläsning av de fullständiga referaten från förhören och anförandena vid den offentliga rättegången ger samma intryck” (A.a., London 1937, s. 1104).

De ”oförsiktigt gjorda uttalanden” som makarna Webb talar om kan exemplifieras. Tokyo-tidningen ”Miyako” berättade 20/2 1937 om ett hemligt regeringssammanträde. Här frågade deputeraden Yoshida krigsministern Sugiyama om uppgifter kring den sovjetsibiriska järnvägens transportkapacitet. Sugiyama svarade att alla detaljer kring järnvägen var kända och angav den japanska generalstabens källa till uppgifterna: — I Ryssland finns det element som står i opposition mot den nuvarande regeringen och det är just genom dessa vi har fått veta det. Tidningen ”Miyakos” chefredaktör Gilei blev på krigsministeriets krav sparkad för att ha ”utlämnat konfidentiella uppgifter” (Se Sayers/Kahn¹³, s. 278).

Alla åtalade erkände åtalpunkterna. Den reaktionäre historikern Palmer skriver härom:

”Hur dessa bekännelser inför sittande rätt kunde avges av män som synbarligen var vid sina sinnens fulla bruk och inte visade några spår av fysisk skada, har förblivit ett av de stora mysterierna i den moderna politiska historien” (*Nya tidens världshistoria* 2, Lund 1969, s. 253).

Finns det anledning att anta mer än en förklaring: de anklagade var skyldiga. Med tanke på rättegångarnas offentlighet och den skriftliga publiceringen av alla uttalanden, vore det besynnerligt om inte svaga punkter snabbt skulle ha avslöjats. Om det hade förekommit t ex tortyr, skulle minsta antydning om detta från de åtalade ha blåst som en storm genom världspressen. Varför skulle inte de åtalade, om något slag av yttre tryck var ”förklaringen”, ha gjort som t ex anti-fascisterna i Spanien i dag, dvs ha ställt sig upp inför sittande rätt och avslöjat bödlarna? Också här har vi bara en rimlig förklaring: bekännelserna var på intet sätt frukten av tortyr.

Bucharin avvisar i sitt slutord inför rätten alla teorier om ”tibetanska pulver”, ”hypnos” och ”den slaviska själen” som orsak till bekännelserna. Han säger, att trotskisterna inte hade klart för sig den logik, ”som klarlagts i all sin nakenhet under denna process. Denna kampens nakna logik åtföljdes av en idéernas urartning: en psykologisk urartning, en urartning av oss själva och en urartning av människorna”. Men eftersom deras kamp fördes mot en regering som hade masstöd ”uppstod det (hos oss) en dubbel psykologi. Var och en av oss kan konstatera det i sin egen själ”. Och han ger en förklaring till urartningens politiska psykologi:

”Jag har tigit i ungefär tre månader. Sedan böljade jag avlägga bekännelse. Varför? Orsaken låg i, att jag har omvärderat hela mitt förflutna under fängelsetiden. Ty om man frågar sig: Om du dör, vad dör du då för? — då uppstår plötsligt med förvånansvärd klarhet ett absolut svart intet. Det finns ingenting som man skulle dö för, om man skulle dö utan att ha ångrat sig. Och omvänt får allt det positiva som lyser i Sovjetunionen, allt detta får helt andra proportioner i det mänskliga medvetandet ... Och i sådana stunder, herrar domare, faller allt personligt ... den kvardröjande bitterheten, egenkärleken och en hel rad andra saker bort och försvinner” (*Letztes Wort des Angeklagten Bucharin: i Deborin/Bucharin*, Kontroversen, Frankfurt am Main 1969, s. 277, 278, 279-280).¹⁴

Det förekom dock vissa överdrifter i utrensningarna. Utöver att slå trotskisterna — som var alldeles nödvändigt och till 100% progressivt — drogs även oskyldiga med i utrensning-

¹³ Syftar på boken *Den stora sammansvärjningen mot Sovjetunionen* (Stockholm 1951), ett stalinistiskt beställningsverk som på svenska gavs ut i två upplagor (1941 och 1951) av det svenska kommunistpartiets förlag Arbetarkultur. Denna bok baseras till stor del på de officiella protokollen från Moskvarättegångarna och är fö mycket slarvig när det gäller användning av källor. För exempel på detta, se [Debatten om "Trotskismen, fronterna och vietnamrörelsen"](#), sid 59 och i synnerhet sid 76-78 och 102-104.

¹⁴ I det officiella [Protokoll från 1938 års Moskva-rättegång](#). (svenska versionen) är Bucharins slutord förkortat. Hela talet, samt en del kompletterande dokument finns med i samlingen [Bucharins sista strid](#).

vågen. Under 18 månader 1937-38 rådde det en upphetsad atmosfär i partiet, som medförde att oberättigade utrensningar och övergrepp förekom. Så snart man fick klart för sig att dessa osunda tendenser förekom, gick partiledningen till rätta med dem, där den kunde upptäcka dem:

”Siffror som offentliggjordes om revisionen i provinserna Moskva, Leningrad, Kiev, Stalingrad och, som jag tror, Jaroslavl, visade att mellan 50 och 60 procent av utslutningarna skett utan behöriga grunder. Offren blevo emellertid återinsatta, och om de förvisats återbördades de till hem och verksamhet. För det övriga landet antages siffrorna ha varit ungefär desamma” (W.Duranty, *Bakom Kremles kulisser*, Sthlm 1943, s. 84).

På adertonde partikongressen 1939 gjorde Stalin självkritik för denna sida av utrensningarna:

”Det kan inte påstås att rensningen genomfördes utan allvarliga fel. Tyvärr visade det sig att det förekom flera fel än vad man kunde ha väntat. Utan tvivel får vi avstå från metoden att genomföra rensning i massomfattning” (*Leninismens Problem*, s. 896).

Men det var naturligtvis inte huvudsidan i Moskvaprocesserna. Det blev en sekundär och tillfällig följd av dem. Den huvudsakliga följden blev, att Hitler vid sitt anfall inte kunde rapportera ett enda ord om ”inre arbete” bakom de sovjetiska linjerna och inte hade någon regering att på allvar ställa upp mot den stalinska¹⁵.

Man kan också jämföra det motstånd som Hitler mötte i Sovjetunionen med den totala passiviteten från befolkningens sida, som de allierade mötte i Tyskland 1945. Skulle Hitler ha ränt på pumpen i Sovjetunionen, om han hade mött ett terroriserat folk? Knappast. Folket skulle väl snarast ha hälsat Hitler-arméerna som befriare — vilket var fallet med de områden som Röda Armen 1944-45 befriade från fascistisk terror.

Ett tankeexperiment

Låt oss avsluta denna framställning av Moskva-processerna med ett litet tankeexperiment.

Ledaren för staten A dör. Efter hans död uppkommer skarpa motsättningar om vilken politisk kurs A ska följa och vem som ska besätta högsta statsledningen. Personen Y — ledare för krigsväsendet — har dokumenterat sig som en ytterst skarp motståndare till staten B:s politik. Staten B är staten A:s huvudfiende. Y har till och med föreslagit bildandet av en demokratiska staternas allians mot B. Men i motsättningarna som uppkommer efter ledarens död, förlorar Y mark. Han anklagas av sina motståndare för att egentligen inte ha någon allvarlig övertygelse om partiets ideal. När Y ser vart det barkar hän går han i exil till B.

Inom kort överger Y staten A:s ståndpunkt och går över till B:s. Han börjar delta i B:s krigsförberedelser mot A. Y ger sig i väg till staten C i öster — som också står i bitter fiendskap till A — och bidrar till att ett förbund skapas mellan B och C mot A. För att C ska gå in på alliansen, utlovar Y att C ska förlänas vissa bördiga delar av staten A, om han själv kommer till makten efter kriget.

För att underlätta krigföringen, sänder Y i hemlighet in agenter i A, som har till uppgift att resa uppror mot den sittande regeringen. Y knyter förbindelser med oppositionsgrupper i A, som genomför en kontrarevolution — med stöd av B och C — och återkallar Y till makten i

¹⁵ WG odlar här myten om att Hitler inte fann något stöd i Sovjet vid inmarschen. Det är tyvärr felaktigt. Särskilt i Ukraina (men även i Kaukasien) fann nazisterna stöd, trots att nazismen knappast kunde räkna med att väcka popularitet hos folkslag som i förväg ansågs underlägsna och vars enda öde var koncentrationsläger eller slavarbete. De motståndsgupper som uppstod i nazismens hägn krossades inte förrän 1947, och de kunde till en del utnyttja ett folkligt missnöje över det nationella förtrycket. En historik över detta finns i R. Gaucher, *L'Opposition en U.R.S.S. 1917-1967* (Paris 1967), s. 233-296, Se även: J.A. Armstrong, *Ukrainian Nationalism 1939-45* (1955) och A. Dallin, *German Rule in Russia 1941-45* (1957). Gudskelov hade dock de allra flesta i Sovjetunionen så mycket omdöme att de insåg att stalinismen trots allt var att föredra framför nazismen.

A.

Låter detta som ”stalinistisk historieförfalskning”? Vi kan nog inte utesluta, att vissa menar det. Men likväl är det fakta. Ledaren i vårt exempel är inte Lenin, utan Perikles. Staten A är inte Sovjetunionen utan Aten. Staten B är inte Tyskland, utan Sparta. Staten C är inte Japan, utan Persien. Och Y är inte Trotskij, utan Alkibiades. Det råder enhet bland de sakkunniga, att allt detta inte bara var möjligt, utan också *faktiskt* skedde. Det hela kan behandlas också av borgerliga forskare, utan att det politiska klassintresset alltför mycket skymmer ögat. Det finns heller inget politiskt parti — ”alkibidianerna” — som i det oändliga har producerat ”material” för att ”upprätta” Alkibiades. Vi är förvissade om att den trotskistiska parallell vi sett i vårt eget sekel av var och en — som inte är skumögd av klassfördomar — ska bedömas på samma sätt, sedan han satt sig in i sakfrågan.¹⁶

Lästips – om Moskvarättegångarna

Här tas upp texter som inte redan nämnts ovan

Tidsdokument

Leon Sedov, [Rödbok om Moskvarättegången](#) (1936, om 1:a Moskvarättegången

Max Shachtman, [Bakom Moskvarättegången](#) (bok från 1936) och [Stalin riktar slag mot själva revolutionen. Vittnesmålen smulas sönder vid första beröringen](#)(1938)

Leo Trotskij, [Stalins brott](#) (1937) och [Om Moskvarättegången -38](#)

[Fallet Leo Trotskij](#). Stenografiskt protokoll från den s k Deweykommissionens förhör med Trotskij (1937)

[Icke skyldig. Deweykommissionens slutrapport om anklagelserna mot Leo Trotskij under Moskvarättegångarna](#)

Historiska arbeten

Pierre Broué, [Moskvaprocesserna](#) (bok från 1964), [Motorsågsmassakern](#) (om utrensningarna i Komintern)

Martin Fahlgren, [Fallen Rudzutak och Tjubar](#).(2006)

J. Arch Getty, [Historien om Alexander J Tivel](#) (1999)

Brian Pearce, [De brittiska stalinisterna och Moskvarättegångarna](#) (från 1958)

Vadim Rogovin, [1937: Stalins år av terror](#), [Förberedelserna inför den första skenrättegången](#) och [Förberedelserna inför den tredje skenrättegången](#)

¹⁶ Hela denna historiska analogi är absurd. Att dra en parallell mellan de två antika grekiska stadsstaterna Aten och Sparta (med några tiotusentals invånare vardera) och ”den första arbetarstaten” Sovjetunionen och det nazistiska kapitalistiska Tyskland, två stormakter (med tiotals miljoner invånare) är att fullständigt bortse från de enorma skillnaderna klassmässigt, ekonomiskt osv. – märkligt eftersom WG betraktar sig som marxister – vad har man här gjort med marxismens grunder? Inte ens de *formella* parallellerna är följande särskilt bra: Medan t ex den förvisade Trotskij tvingades flytta från land till och till slut fick asyl i Mexiko på andra sidan jordklotet, emottogs Alkibiades med öppna armar av Aténs ärkefiende Sparta (Skulle juden Trotskij överhuvudtaget ha sett en allians med det antisemitiska Nazityskland som en utväg? – Den som tror det måste ha en mycket livlig fantasi). Och Alkibiades manövrer och allianser skedde helt öppet – han blev befälhavare och ledde ett segerrikt fälttåg mot Aten – dvs. det handlade inte om utpekulerade konspirationer i det fördolda vilket WG vill få oss att tro att Trotskij sysslade med. WG:s tillgripande av ett analogiresonemang för att motivera det rimliga i Moskvarättegångarnas anklagelser är ett uttryck för att de förstår att deras rent faktabaserade argument är mycket svaga